BOZKURT VE ATATÜRK'ÜN DÜŞÜNDÜĞÜ BAYRAK

20 Mayıs 2015

Eski Türkler'de, her boyun bir "Ongun" u olduğunu tarihî belgeler açıklamaktadır. Ongun, kurban veya totem (ata sayılan ongun) mahiyetindeki hayvanlar, at, geyik, dağ keçisi, boğa, kaplan ve yırtıcı kuş gibi motiflerdi.

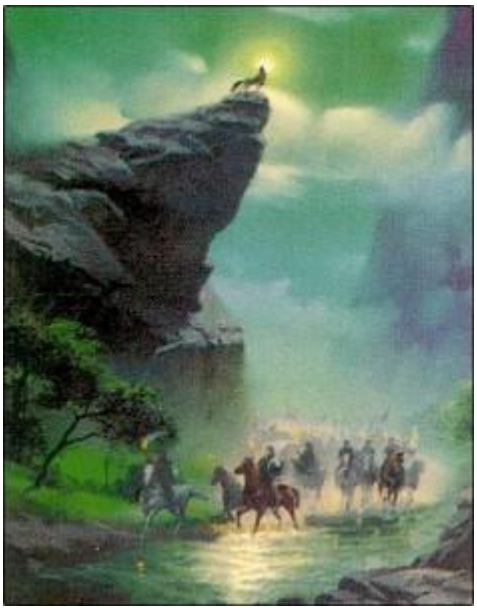
Ongunlar, zoomorfik (hayvan biçimli) ruh tasarımı bağlamında, ölmüş ata ruhlarının tecessüm ettiğine inanılan hayvanlar olarak da değerlendirilebilir.

Genel Türk kültür tarihinde, çok ayrı bir yeri olan "Bozkurt" un totem mi, ongun mu ya da sembol mü olduğu çok sık tartışılan bir konudur. Her biri ayrı ayrı incelenmiştir. Burada konunun ayrıntısına girmeden, genel tespitimizi belirleyelim : Bozkurt, Türkler tarafından kurtarıcı, neslin devamını sağlayıcı ve yol gösterici olarak kabul edildiği için büyük saygı görüyordu.

Türk Mitolojisi'nin başlangıcı ya da Türkler'in atası olarak kabul gören "Bozkurt", bir yabancı tarihçiye göre de, "ecdat hayvan" bağlamında değerlendirilmiştir.

Mitolojiye göre Oğuz Kağan'a, "Gök yeleli", "Gök tüylü" kurt yol göstermiş;

Bozkurt ve Ergenekon'dan Çıkış

"… Bir kurt göründü, ışıkta soluyarak/ Bir kurt ki, gök yeleli/ Bir kurt ki, gök tüylü/ Bakıyordu Oğuz'a ışıkta uluyarak… "

Uygur mitolojisinde gökten gelen ve "Tanrı şekli" diye betimlenen "Kurt" tan soyları türemiştir.

"… Kız dağdan inmiş, kurt 'Eline ver' demiş./Kurt kızı almış, bir mağaraya dalmış./Orada yaşamışlar./Soyları da ün salmış."

Gök-Türkler'in "Kurt'tan Türeyiş Efsanesi", Türk Mitolojisi'nin önemli bir bölümünü oluşturur. Bu efsanede, Kurt'un beslediği küçük bir çocuktan bir milletin nasıl ürediği anlatılır.

Mitolojik verilerden anlaşıldığı kadarıyla; eski Türkler kurdu bazen soylarının kökeninde, bazen de Tanrı'yla insan arasında görmüşlerdir.

Hatta kurdu, Tanrı'nın yeryüzündeki şekli olarak bile ifade eden metinlere rastlamaktayız.

Türk kültüründe "Kurt" u, Tanrı'nın bir elçisi gibi gören anlayışın da oldukça hakim olduğu bilinmektedir.

Yazılı kaynaklara göre "Kurt Ongunu ya da sembolü" İç Asya'da hükümdar soyuna ve Köktürkler ile Kağnılı boylar ve Uygurlar'ın kağan sülalesine atfedilmektedir. Çinliler, "A-sh-na" (Aşina) dedikleri Köktürk kağan soyunun Wu-sun'lardan indiğini söylerler. Wu-sun'lar, İÖ. 150 sıralarında Çin sınırından Isık Göl'ün güneyine göç etmek zorunda kalmışlar ve efsaneye göre hükümdarların oğlunu bir dişi kurt kurtarmıştır.

Köktürk ile Uygur kağanları "Böri" (Kurt) ana ve atalarının hatırası olarak, tepesinde altından bir "Böri" başı bulunan bayrağı hükümdar otağının önüne dikerlerdi. Türkler'in "Böri" bayrağının da Kağnılı "Ting-ling" ler ve Hunlar'a atfedilen Noyn-Ula mezarında bulunan kalıntılara benzer bir tös olduğu sanat eserlerinden anlaşılmaktadır. Böri Bayrağı, madenî bir kurt başı ile ejder gövdesi şeklinde bir keçe veya deri torbanın direğe geçmesinden ibaretti.

Kurt Başlı Sancaklar, Köktürk/ Göktürk Devleti'nin yıkılışından sonra da unutulmamış, "Kurt Başlı Bayrak" ile "Davul", Kağanlık unvanı olarak kabul edilmişti.

Bozkurt'un totem devri yaşayan Türkler'in ongunu olduğunu söyleyen Nihat Sami Banarlı, "Türkler, anayurtlarının bu müthiş varlığına önce Tanrı diye tapmışlar, sonra kendilerinin bozkurt soyundan geldiklerine, böylelikle birer bozkurt olduklarına inanmışlardır" demektedir.

Değerli bilim adamı Bahaeddin Ögel, "Türk Mitolojisi" adlı eserinin her iki cildinde de kurt konusunu ayrıntılı olarak işlemiş, Türkler'in totem devri yaşarken "Kurt"u ongun olarak kabul ettiklerini, Göktürkler döneminde de tuğ ve bayraklarında göstererek bir devlet sembolü yaptıklarını, belirtmiştir.

Şu ifade Bahattin Ögel'e aittir: "Türkler'in kutsal kurtlarının rengi gök idi. Çünkü o, Tanrı tarafından gönderilmiş bir elçiden başka bir şey değildir. Tanrı Kurt şekline girerek, Türkler'e görünüyor ve onlara başarı yolu açıyordu. Onun için de, kurdun rengi "Göm gök' idi. Daha sonraları Türkler, gök rengini olgunluk, ergenlik ve tecrübenin bir sembolü olarak görmüşlerdir."

Prof. Dr. Tuncer Gülensoy'un tespitlerine göre: Kurt, eski Türkler'de totem veya din sembolü ile astronomik sembol olarak kullanılmasının yanında destanlarımıza da girmiştir; Şamanların davul ve elbiselerinin üzerinde boya ile çizilmiş yeleli veya yelesiz kurt figürleri, bu hayvanın tanrılaştırılmış olduğun göstergesidir.

Kurt'un "Bozkurt" olarak tanımlanması ona verilen Tanrısallık özelliğindendir. Dr. Namık Aslan'a göre, adının "Bozkurt" oluşu da bu Tanrısallığın en açık delilidir. Bozkurt, gök yeleli kurt, gökkurt gibi adlandırmalarda "boz" veya "gök" nitelemeleri, gök bağlamında renk teşbihi olduğu gibi, aynı zamanda Tanrısallık nitelemesidir.

Abdülkadir İnan'ın tespitleri de aynı yöndedir: "… Hemen belirtelim ki, kutsal olan, Tanrısal olan kurt değil, 'Gökkurt' veya 'Bozkurt' tur. Bu mitolojik tasarım, zamanla sembolleştiği için, yanlışa düşebilme korkusu, kabulü yaygınlaştırmış ve kurt lafzı tabulaşmıştır."

Kurt, sadece herhangi bir Türk boyunun ongunu olarak değerlendirilemez, o, tüm Türk boylarının ortak kabulü sayılabilecek yaygınlıkta ulusal bir değer ve semboldür; savaşçılığı ve savaş ruhunu, özgürlüğü, hızı ve doğayı temsil eder.

Türk halk kültüründe Bozkurt dişinin cepte taşınmasının nazardan koruyacağına inanılır. Kırgızlarda, bozkırda gezerken kurt görmek uğurdur. Rüyada kurt görmek de yine hayra yorulur. Hilal taktiği (veya Turan/Türk taktiği) adı verilen yarım çember ile düşmanı ortaya alıp çemberi kapatma stratejisinin kurtlardan görülerek ilk defa Türkler tarafından uygulanmıştır.

Osmanlılar'ın belirli bir ongun ya da sembolü olmamıştır. Osmanlılar figürlü tasvirlere rağbet etmemiş, ilk dönemlerde devlet arması olarak Sultan Tuğraları'nı, 2 nci Mahmut'tan itibaren de Osmanlı Devleti Arması'nı kullanmışlardır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk, konuyu önemsemiş ve Türk tarihinde önemli bir yere sahip olan " Bozkurt" motifini öne çıkarmaya çalışmıştır. Örneğin:

TBMM, daha Cumhuriyet ilân edilmeden, 1922'de Bozkurt'lu pul çıkarmış takip eden yıllarda da bozkurtlu pullar piyasaya çıkmıştı.

Bozkurt'lu Pullar

Maarif Vekâleti (Milli Eğitim Bakanlığı), Atatürk'ün direktifiyle, Türkiye Cumhuriyeti'nin devlet armasını seçmek için 1925'te bir yarışma açmış, yarışmayı Namık İsmail'in "Bozkurt" figürlü eseri kazanmıştı. Ancak eser Bozkurt'un görkemini gerektiği gibi yansıtmadığı gerekçesiyle kullanılmamıştır.

Bozkurt'lu Arma/ Amblem

Türk dili, tarihi, edebiyatı, folkloru vb. alanlarda araştırmalar yapmak üzere İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne bağlı olarak kurulan Türkiyat Enstitüsü (daha sonra Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü)'nün amblemi, Atatürk'ün arzusuyla meşale tutan bir Bozkurt'tu.

Türkiyat Enstitüsü Amblemi

İstanbul Darülfünun (Üniversitesi) amblemi, Bozkurt figürü olarak kabul edilmişti. Bu figür, üniversite yayın organı olan derginin kapağında da bulunuyordu.

Kahramanmaraş'ta, 1936 yılında, Atatürk'ün emriyle "Bayrak Tutan Bozkurt" Anıtı yapılmıştı. Anıtta direğe bayrak çeken bir kurt heykeli vardı. Anıtın kaidesinde: "28 İkinci Teşrin 1919'da Türk Maraş, silâh gücü ile inen bayrağını iman gücü ile yeniden dalgalandırdı. 1936" yazıyordu.

Bozkurt'lu Anıt

Bozkurt'suz Anıt

(Ne hikmetse, Atatürk'ten sonra anıttaki bozkurt heykeli kaldırılmıştır.)

Paralarda, yine Atatürk'ün isteğiyle Bozkurt figürüne yer veriliyordu. Örneğin 5 Aralık 1927'de tedavüle çıkarılan 5 liralık paranın üstünde bozkurt motifi bulunuyordu.

BOZKURT SİGARASI
1935'te Atatürk'ün emriyle çıkarılan Bozkurt markalı sigara..

Atatürk'ün isteğiyle 1935 yılında Bozkurt markalı bir sigara çıkarılmıştı.

ATATÜRK'ÜN MASASINDAKİ BOZKURT
Atatürk'ün çalışma masasında sürekli olarak kullandığı tunçtan bir Bozkurt heykelinin daha olduğu ortaya çıktı. Çağırma zili olarak kullanılan bu Bozkurt da Samsun Gazi Müzesi'nin tozlu deposunda bulunuyor. 75. yıldönümünü kutladığımız Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Atatürk'ün en sevdiği özel eşyalarının tozlu depolara atılması Mustafa Kemal'in kemiklerini sızlatıyor.

Atatürk çalışma masasında, çağırma zili olarak bozkurt motifi kullanıyordu.

Atatürk, tanınmış ressam İbrahim Çallı'ya, Türkler'in Ergenekon'dan çıkışını temsil eden bir yağlıboya tablo yaptırmıştı.

İbrahim Çallı- Ergenekon Tablosu

Bozkurt figürüne bu kadar önem veren Atatürk'ün, Türkiye Cumhuriyeti bayrağında Bozkurt figürün olmasını düşünmesini de normal karşılamak gerekiyor.

İleri sürülen iddialara göre, Atatürk bu konudaki düşüncelerini yakınlarıyla paylaşmıştır.

Örneğin, Enver Behnan Şapolyo, şunları yazmaktadır:

"… Bir gün (Atatürk'ün Yaveri) Muzaffer Kılıç'a Büyük Millet Meclisinin damı üzerinde dalgalanan hür bayrağımızın bana verdiği heyecanı anlatmıştım. Sonra ona dedim ki:

- Atatürk bayrağımızı değiştirmeyi düşünüyor mu? Sen bir şey duydun mu?

Muzaffer gülümseyerek:

- Gök Bayrağı kabul etmeyi düşünüyor!

- Gök Bayrak mı?

- Evet! Atalarımızın kullandığı gök renkli bayrağı yeni devletin bayrağı olmasını düşünüyor, fakat daha bir şey yok! dedi.

Gök Bayrak, Orta Asya da altıncı yüz yılda devlet kurmuş olan "Gök Türk" devletinin bayrağı idi. Bugünkü Kırmızı içinde Ay ve Yıldızı olan Türk bayrağını önce III. Selim, sonra bugünkü şeklini resmî bayrak olarak Sultan II. Mahmut kabul etmişti. Atatürk yeni kuracağı devlete yeni bir bayrak kabul etmeği düşünmüş olacaktır.

… Atatürk'ün Türk Bayrağı olarak, Gök Bayrağı kabul edeceğini, üçüncü Cumhurbaşkanı Celâl Bayar'a sormuştum. Dedi ki:

- Atatürk, Cumhuriyetin resmî bayrağını Gök Bayrak olarak kabul etmeği düşünmüştü, fakat bu hususta biç bir neşriyat yapılmadığından, bu bayrağı kabul etmediler.

Atatürk mavi rengi, yani Turkuvaz rengini severdi. Çünkü bu renk eski Türk bayrağının rengi idi.

… Atatürk harsta milliyetçi, medeniyette batılı idi. Demek oluyor ki, gök bayrak onun mefkuresinde yaşıyordu. Gök renkli bayrağı kabul etmeyi düşündü, fakat çok güzel olan Albayrağımızdan da vaz geçemedi."

Ahmet İhsan Gürsoy, kayınpederi 3 ncü Cumhurbaşkanı rahmetli Mahmut Celal Bayar'ın kendisine, Atatürk'ün Türk Bayrağı'nı değiştirmeyi düşündüğünden ancak yakın çevresinde bu düşüncesi kabul görmediği için bundan vazgeçtiğinden, söz etmektedir.

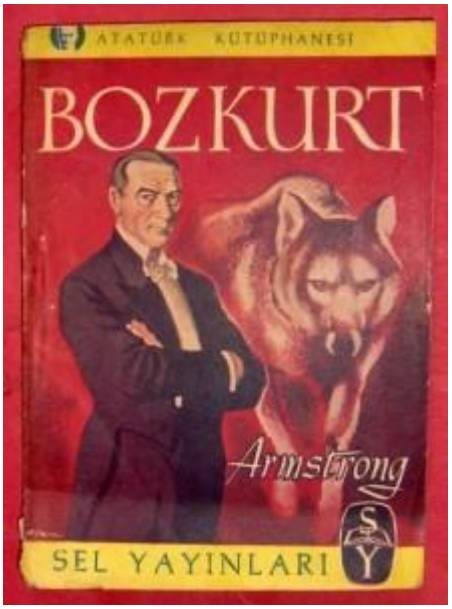
Rahmetli Celal Bayar'ın damadına söylediğine göre, Atatürk, Ay-Yıldızlı bayrak, Osmanlıyı ve Arap dünyasını çağrıştırdığı gerekçesiyle değiştirmeyi düşünmüş; düşündüğü bayrak da Göktürkler'in mavi fon üzerinde profilden görünen kurt başıymış.

Söylentileri bir yana bırakırsak…

TBMM'de Atatürk

Amstrong, Atatürk'ün biyografisini anlattığı kitabına "Bozkurt" adını vermiştir.

Atatürk, "Bozkurt" motifini beğenip kullanmasına rağmen, Türk Bayrağı'nın değişmesi konusunda ısrarcı olmamıştır.

Bilinen konudur: tarih boyunca kurulan devletlerin farklı bayrakları olmuştur.

Özellikle imparatorluktan cumhuriyete geçen ülkelerde bayrakların da değiştiği gözlenmiştir.

Örneğin, Almanya İmparatorluğu'nun bayrağı ile cumhuriyete geçildikten sonraki bayraklar değişiktir.

Alman İmparatorluğu Bayrağı (1871-1918)

Almanya Bayrağı

Roma İmparatorluğu'nun bayrağı ile daha sonra kurulan İtalya Cumhuriyeti'nin bayrağı değişiktir.

Roma-Germen İmparatorluğu Bayrağı

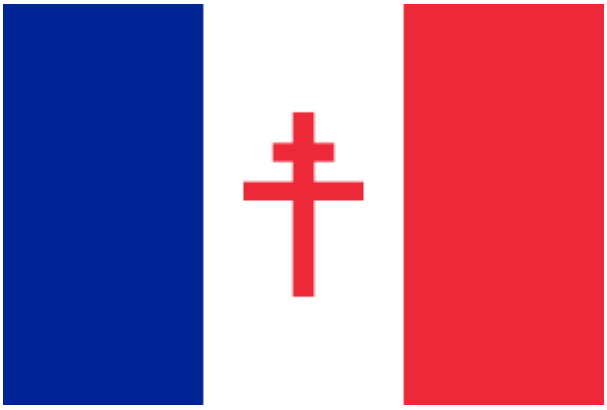

İtalya Bayrağı

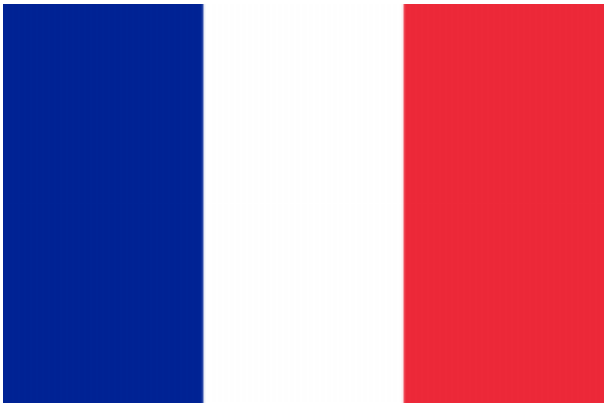
Aynı durum Fransa için de geçerlidir. Fransa Krallığı bayrağı ile Fransa Cumhuriyeti bayrağı değişiktir.

Fransa Bayrağı (Ortaçağ)

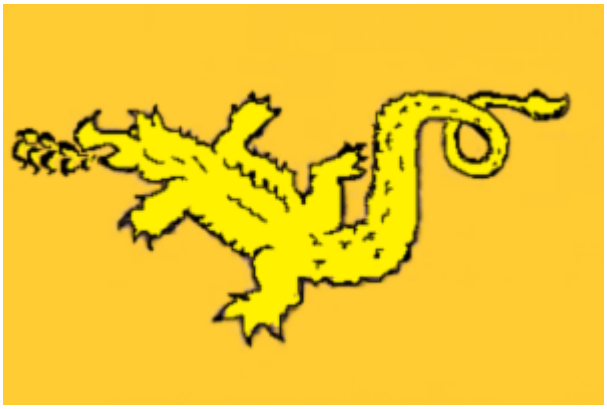
Fransa Bayrağı (1940-1944)

Fransa Bayrağı (Günümüzde)

Türkler'de de bu böyledir!..Birbirini takiben kurulan Türk devletleri, hep farklı bayrak kullanmışlardır!..

Örneğin, ilk Türk bayrağının ejderhalı Büyük Hun İmparatorluğu bayrağı olduğu kabul edilir.

Hun Devleti Bayrağı

Göktürk Devleti Bayrağı

Daha sonra kurulan Göktürkler Devleti, Selçuklu Devleti gibi devletlerde de bayraklar farklıdır.

Büyük Selçuklu Devleti Bayrağı

Osmanlı Devleti, Selim III (1789-1807) döneminde donanmadaki gemilerle kalelere çekmeye başladığı hilâl ve sekiz köşeli yıldızlı al bayrağı zamanla devlet bayrağı olarak benimsemiş, daha sonra da sekiz köşeli yıldız beş köşeliye dönüştürülmüştü.

Kurtuluş Savaşı sırasında Osmanlı Bayrağı olan Ay-Yıldızlı al bayrak kullanıldı..

Gazi Mustafa Kemal, zaferden sonra İzmir'e girerken, otomobiline, günümüzde Cumhurbaşkanlığı Forsu olarak kullanılan bir fors çektirdi. Bu fors halen Anıtkabir Müzesi'nde sergilenmektedir.

Atatürk'ün 1922'de İzmir'e girerken otomobiline çekili Flama (Anıtkabir Müzesi'nde bulunmaktadır)

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra da, beş köşeli yıldızlı al bayrak (şekli çok az değiştirilerek) aynen kabul edilmiştir. Yani, alışılmışın aksine, Türkiye Cumhuriyeti, kendisinden önceki Osmanlı Devleti'nin bayrağını kullanmaya devam etmiştir!..

Cumhurbaşkanlığı forsunu ilk kez kullanan Atatürk, Bozkurt motifini beğenip sembol olarak kullanmasına rağmen, Doğu Türkistan ve Hatay Cumhuriyeti bayraklarında Ay-Yıldız motifinin kullanılmasını önermiştir.

Gökbayrak-Doğu Türkistan Bayrağı

Hatay Cumhuriyeti Bayrağı

Bu iki bayrağın şeklinin Atatürk'ün belirlediği ve önerdiği ileri sürülmektedir.

Sonuçta,

Atatürk, yakın arkadaşlarıyla sohbet sırasında Bozkurtlu Gökbayrak'ı çok beğendiğini belirtmiş olabilir ama bunu Türkiye Cumhuriyeti devlet bayrağı haline getirmek için bir çaba içine girmemiş, aksine Türk Bayrağı'ndaki Ay-Yıldız'ı ön plâna çıkarmıştır.

Günümüzde "Ay-Yıldızlı Al Bayrak"ın son derece anlamlı ve güzel olduğunu düşünüyorum.

Ancak, Türkiye Cumhuriyeti Armasıya da sembolü konusunda büyük bir eksiklik olduğu kanaatindeyim!..

NOT: Bozkurt'u, Türkler'in ulusal sembolü olduğu için önemsiyorum. Özellikle belirtmek isterim ki, benim herhangi bir siyasi partiya da siyasî milliyetçilik ile en ufak ilgim ve bağlantım yoktur!..

KAYNAKLAR:

Prof. Dr. Osman Turan, " Selçuklular Zamanında Türkiye"; Prof. Dr. Tuncer Gülensoy, "Orhun'dan Anadolu'ya Türk Damgaları"; Prof. Dr. Bahattin Ögel, "Türk Mitolojisi I; Prof. Dr. Bahaeddin Ögel, "İslâmiyet'ten Önce Türk Kültür Tarihi"; Prof. Dr. Faruk Sümer, "Oğuzlar"; Prof. Dr. Abdulhaluk Çay, " Anadolu'da Türk Damgası"; Gyula Nemeth, "Attila ve Hunları"; Ergun Candan, "Türkler'in Kültür Kökenleri"; Jean Paul Roux, "Türklerin ve Moğolların Eski Dini"; Haluk Tarcan, "Ön Türk Uygarlığı";Ertuğrul Danık, "Koç ve At Şeklindeki Tunceli Mezartaşları"; Dr. Süheyla Sarıtaş, "Türk Mitolojisi ve Türkler'de Totemizm"; Namık Aslan, "Kurt Motifinin Türk Menşe Efsanelerindeki Anlamı"; Özkul, Çobanoğlu, "Kılavuz Kurt Motifinin Tarihsel Bağlamlarda ve Günümüz Alevî-Bektaşî Tarikatlarındaki Yapısal ve İşlevsel Sürekliliği Üzerine Tespitler"; Abdülkadir İnan, "Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar"; Abdülkadir İnan, "Börü=Kurt ve Yok= Hayır Üzerine"; Abdülkadir İnan, "Müslüman Türklerde Şamanizm Kalıntıları"; M. Fuad Köprülü, "Türk Edebiyatı Tarihi"; N. Sami Banarlı, "Resimli Türk Edebiyatı Tarihi"; Mehmet Mandaloğlu, " Türk Mitolojisi'nden Anadolu'ya Taşınan Kültür"; Mustafa Talas, "Mehmet Eröz'de Totemizm İzleri"; İbrahim Kafesoğlu, " Türk Milli Kültürü"

(Yazının İlk Yayım Tarihi: 2 Ocak 2014)